

Våra Öar

Stort och smått från Björkö-Arholma Hembygdsförening * Nr 4 / 2003 * 25 kr

Röda Korset på våra öar

Av Siri Dahlberg

Röda Korsets internationella verksamhet med hjälpinsatser vid krig och naturkatastrofer är välkänd. Organisationens nationella arbete märks mindre, och de lokala kretsarnas insatser hittar man i bästa fall under tidningarnas Föreningsnytt. Det lokala arbetet är värt mer uppmärksamhet, och därför skall jag här göra några nerslag i Röda Korsets historia på våra öar.

Eld! Några av Björkö's RK-samariter i skjutövning under andra världskriget

I augusti 1937 samlades Björkö- och Arholmabor i Skenninge skola för att om möjligt bilda en Röda Kors krets. Mötet inleddes med ett orgelsolo av ingen mindre än Alice Tegnér. Folke Holm, handlare vid Marums brygga, hälsade alla välkomna och lämnade ordet till Ester Bernhard, ordf i Lidingökretsen och sommarboende i Sjövik, Marum. Hon berättade om Röda Korsets arbete, särskilt om dess socialhygieniska verksamhet. Därefter sjöng Blenda Lemon Stenhammars "Sverige". Listor skickades runt och 130 personer ville bli medlemmar. Björkö Arholma Röda Kors krets hade bildats!

I den första styrelsen var Elisabet Wikander, Skenninge, ordförande
Karin Holm, Marum, vice ordförande
Gerda Lindström, Marum, kassör
Karin Ljungström, Skenninge, sekreterare
Agnes Gustafsson, Dragsviken, förrädsförv.
Mattis Andersson, Finnala
Ellen Eriksén, Simpnäs
Frida Jansson, Skeppsmyra
Agnes Vesterberg, Arholma
Gerda Jansson, Marum
Rut Österman, Simpnäs
Linda Lindström, Skenninge, revisor
Ingeborg Holm, Marum, revisor
Linnea Österberg, Simpnäs, suppleant

Det gällde att skaffa pengar

Ester Bernhard skänkte två bordsstandar. Sommargästerna samlade in 18 kr, och kretsen begärde 200 kr i startbidrag från distriktet. Vid det första mötet, som hölls på Skenninge Gärd fjorton dagar senare, tillsattes en arbetsgrupp som skulle ha sin första träff i september. En viktig uppgift var att tillsätta en hemsyster i Björkö-Arholma kommun. Det gällde alltså att ha en verksamhet som drog in pengar till Röda Korset..

Genom Folke Holm beställde kretsen material till sänglinne, broderade dukar och tras-mattor. Flitens lampa lyste hos de elva damerna i Skeppsmyra Röda Kors syförening (som finns än i dag). De färdiga arbetena gick (och går) till vinster i olika lotterier.

Redan nästa år, 1938, började kretsen med sina sommarfester som pågick i dagarna två. Festen började på lördag kväll och fortsatte

på söndag eftermiddag med försäljning av handarbeten, fiskdamm, skjutbana, en tom-bola med 1500 lotter à 50 öre, konditori och smörgåsbuffé. Den senare minns många på våra öar fortfarande. Första pris i tombolan 1938 var en cykel! Så här arrangerades fester-na till 1959, då de kortades av till en dag, lördag eftermiddag.

Hemsyster med tjänstecykel – och moped

Året därpå, 1939, gjorde kretsen en hemstäl-lan till kommunen om fri bostad, bränsle och el för den hemsyster som skulle anstäl-las, och kommunen ställde f. d. barnmorske-bostaden i Kulla till förfogande. Den första hemsystern hette Anny Andersson. Hon stannade till 1943, då hon efterträddes av Gerda Österberg från Skeppsmyra Ö. Kretsen sökte bidrag från kommun och landsting men fick ändå ansvara för hemsystemens lön, pensionsavgift och sjukkassa samt hålla hen-ne med cykel och eventuella reparationer.

Gerda Österberg på sin 50-årsdag

1947 bad Gerda Österberg om löneförhöj-ning till 160 kr/mån, men var beredd att avstå matpengar. Då hade kretsen 9222:10 på banken och 180:31 i kassan och ansåg sig våga ta beslutet att inköpa en värmelampa och en värmedyna.

Vid kommunsammanslagningen (1 januari 1952) höjde kommunen anslaget till Röda Kors kretsen till 2000 kr/år, och hemsys-terns verksamhetsområde utökades till

Väddö Backa. Fyra år senare köpte Gerda Österberg moped – och slapp därmed tram-pa runt i ur och skur. Den sista december 1959 slutade hon sin tjänst; hon hade fått problem med reumatism. Hon efterträddes av Sonja Nilsson, Väddö, och kretsen över-lämnade 2000 kr till Väddö kommun som bidrag till verksamheten.

Allvar och fest

Röda Korset är en del av totalförsvaret, och kretsen hade bara ett par år på nacken när andra världskriget bröt ut. Från och med 1940 skickades medlemmar till sjukvårdsut-bildning. De utbildades både till hemvärns- och civilsamariter. Ellen Eriksén, Simp-näs, fungerade som chefsamarit till 1962, då Sonja Mattsson, Skeppsmyra, tog över. Sama-riterna deltog i hemvärnsövningar tills dess att Björkö-Arholma hemvärnsskår sam-manslogs med Vätö hemvärnsskår under 1990-talet. Sommarfesterna fortsatte med auktioner, lotterier, loppmarknader och ser-ving. Arrangemangen flyttade från Sken-ninge skola till Hembygdsgården och senare till Bogehuset (i Simp-näs) och slutligen till Medborgarhuset. Den sista sommarfesten hölls där 2001.

I dag omfattar verksamheten ”seniorkaffet” i Medborgarhuset under sportlovet, då kretsen bjuder Björkö-Arholmas pensionärer på kaffe och underhållning. Andra aktiviteter är kyrkkaffet vid Palmsöndagen, blommor till Solhem vid jul och uppvaktning av 90-åringar samt sommarlotterierna med drag-ning i slutet av augusti i Bogehuset.

Imponerande insatser

Stugbyn Elvskogen vid Tungelsta, ursprungli-gen byggd för handikappade barn och ung-domar, stod färdig 1964. Där har kretsen bidragit till skötsel och underhåll med drygt 100 000 kr och även fått en stuga uppkallad efter sig – Roslagsstugan.

Till nationell och internationell hjälpverksamhet har kretsen under senare tid skänkt ca 90 000 kr och till Röda Korsgården i Norrtälje ca 17 000 kr.

Ordföranden under åren: Elisabet Wikander (1937-45), John Ljungström (1946-55), Andreas Abrahamsson (1962-94), Erik Jansson (1994-97), Eva Cranz (1994-97), Ingrid Holgersson (1998-2001), Eva Cranz (2002-). Medlemstalet, som vid starten var 130, hade sin toppnotering i mitten av 1950-talet med 354. Fler än det fanns fastboende på öarna! Tacka sommargästerna för det! Nu är vi tillbaka på 130, men som det ser ut i världen i dag behövs Röda Korset mer än någonsin, så hör av er Björkö-Arholmabor. Vi kanske inte når 354 igen, men vad är det för fel på 350?

Ring Siri Dahlberg, tel 0176-910 09 om du vill stödja Björkö Arholmas Röda Kors krets.

Byte till Björkö!

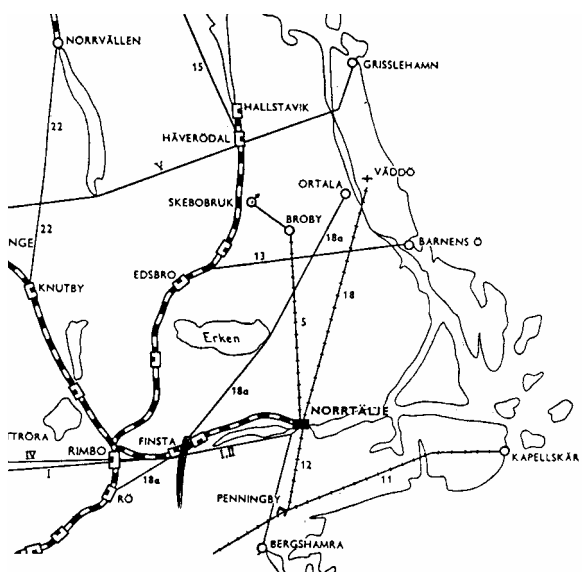
Av Jerker Persson

I sommarnumret av tidningen *Ledungen* finns en artikel av Göran Furuland med den lockande rubriken *Minnet av Roslagsbanan*. Vem älskar inte gamla järnvägar och doften av tjärade syllar, puffande lok, stins med flagga och gamla tågtidtabeller?

Vi får veta att Roslagsbanan kom till 1885 med sträckningen Rimbo-Stockholm. Slutstationen låg bland kål- och tobaksland vid Norra Gränsesplanaden – som med tiden blev Östra Station vid Valhallavägen. Då fanns det redan flera järnvägar i Roslagen: Danne-mora-Harg startade 1878, Uppsala-Länna 1876 och Länna-Norrtälje 1884.

I *Ledungen* finns en karta med alla järnvägs-linjer i Roslagen, även sådana projekt som hade fått tillstånd (koncession), men som aldrig förverkligades. Det finns t. o. m. linjer som enbart byggde på en vision, t. ex järnvä-

gen som norr om Edsbro viker österut, passerar strax söder om nuvarande Bagghusbron och har en slutstation i Granö-området.

Den järnvägen var en viktig förutsättning för en grupp affärsmän, som ville bygga en hotell- och badanläggning av kontinentalt snitt på södra Vaddö, något i stil med Grand Hotell i Saltsjöbaden. Man hade bildat bolaget Samnäs AB för detta projekt, men det kunde aldrig förverkligas. Luxuösa kryssningsfartyg skulle trafikera linjen Vaddö-S:t Petersburg, men de storstilade idéerna lyfte aldrig från pappret. De förmögna stockholmare som skulle bebo anläggningen tyckte att det var för långt, och alltför få var intresserade av att satsa pengar i den planerade järnvägen. Dessutom var viken där kryssningsfartygen skulle lägga till för grund!

Hotell- och badanläggningen blev istället kolonin Barnens Ö. 1910 sålde Samnäsbolaget sin mark till stiftelsen Barnens Dag, som tyckte att detta var en utmärkt plats för storstadsbarn, som behövde stärkande sol och havsluft. .

Åker i Skenninge blev Björkvallen

Av Siri Dahlberg

I förra numret presenterade vi idrottlivet på Björkö för några decennier sedan. Hösten 1939 bildades Björkö Idrottsförening, som främst kom att ägna sig åt fotboll. Men man hade även duktiga skidåkare och en gymnastiktrupp. I augusti 1940 bytte föreningen namn till Björkö-Arholma Idrottsklubb (BIK). Fotbollslaget, som upplöstes 1952, hade svarta byxor och gula tröjor. Här skall vi rikta rampljuset mot hemma-arenan – Björkvallen

När idrottsföreningen bildades hade man sin hemmaplan på handlare Olssons åker i Skeppsmyra. Där studsade bollen lite hur som helst, så man fick söka efter ett jämnare underlag. Hos Wikanders i Träskboda i Skenninge hittade man en någorlunda jämn plan, som klubben fick använda mot att man högg 2 1/2 famnar ved!

1942 betalas arrendet i en ny valuta. Då åtar sig nämligen Åke Österberg och Gustav Boström att hugga 11.5 kubikmeter ved.

Året därpå säljer Wikanders Träskboda till Nils Mattsson i Vika. Björkö-Arholma IK:s ordförande Sune Hansson förhandlar med Wikander om att få köpa mark till den efterlängtrade fotbollsplanen.

Den 18 juli 1944 köper klubben mark (1,7 hektar) av fru Elisabeth Wikander för 1000 kr. Med köpet "följer rätt att som utfartsväg använda redan befintlig, av idrottsklubben anlagd väg över fastighetens Skenninge 1:18 ägor fram till allmänna vägen Vaddö-Östersjö". Det nyinköpta området slås samman med Skenninge 1:10 (1,9 hektar), köpt av Karl Stridsberg för 700 kr. Därmed skapas Skenninge 1:58, som med tiden blir Björkvallen.

Skiss över området kring Björkvallen

I väntan på att den egna planen skall bli färdig spelar man på en äng hos "jägarns i Stridsby" (jägmästare Niels Holst) eller på "Olssons åker" i Skeppsmyra. Expressens idrottsreporter "Luck" Carlsten var sommarboende på Björkö och hjälpte till med träningen av fotbollslaget.

Det blev inte mer än några års aktivt spelande på Björkvallen, innan klubben blev "vilande" på våren 1952. Det var helt enkelt brist på spelare. Många av BIK:s fotbollsspelare började arbeta på AGA på Lidingö. Några av de kvarvarande gick över till Vätös idrottsförening.

Nu förvaltas marken där Björkvallen låg av Norrtälje kommun.

Arholma kyrka 75 år

Av Sylvia Hvistendahl Manners

Arholma kyrka heter också Mikaelsskyrkan på årsdag. Detta jubileum hade förberetts under lång tid av kyrkoherde Lars-Åke Pihl, kantor Annika Ivarsson, Melker Stendahl och ett stort antal arholmabor.

Nathan Söderblom har just invigt Arholma kyrka den 28 september 1928

Arholma kyrka är en församlingskyrka och tillhör Vaddö och Björkö-Arholma församling. Men kyrkan är också "öns" kyrka och har stort rum i de flesta öbors hjärta, både vinter- och sommarboende. Numera firas gudstjänst i kyrkan fyra gånger om året och varje sommar är det ett antal bröllop och några dop. Begravningar är sällsynta. Lördagkvällar i juli är det musikprogram sedan helgmålsbönerna dragits in. Särskilt sommartid besöks kyrkan av ett stort antal människor. Sommaren 2003 tändes ca 1500 ljus.

Den 5 oktober 2003 firade kyrkan sin 75

Det var högtidligt att hissa flaggan vid kyrkan på morgonen och med passbåten från Simpnäs kom ca 30 personer från Björkö, Elmsta och Grisslehamn. Tillsammans med ca 70 arholmabor blev det över 100 personer i kyrkan. Leo Berlin hälsade alla välkomna, klockorna ringde och kyrkoherde, kantorer och Britta Lännerholm med arholmakören tågade in. Ceremonin inleddes med Arholmavisa, text av Nils-Åke Hasselmark och musik Britta Lännerholm.

Lars-Åke Pihl höll predikan om änglar, Annika Ivarsson sjöng och Melker Stendahl spelade piano. Och mäktigt var det då alla samla-

des utanför kyrkan och alla röster som sjöng
Härlig är jorden strömmade ut över Arholma
och förenade sig med hösthimlen.

Sen var det lunch på Arholma dansbana och
visst var det kyligt men maten var god och alla
var uppvärmda av den fina högtiden i kyrkan.
På dansbanan fanns också en gammal journal-
film från invigningen överförd till video samt
en fotoutställning från 50-årsjubileet.

Märta Ahlman-Sivering, arholmabo från barn-
domen, visade mig ett inbjudningskort från
1928 som var till hennes föräldrar.

*

Bylehamnsvalsens

Arholmavalsen är riksbekant, och spelas titt
som tätt i radio. Den skrevs 1909 av apoteka-
ren Herman Svenonius, som då sommarbod-
de på Ahlmans pensionat på Arholma.

Men det finns en vals till från våra öar. Den
kallas ibland för Bylehamnsvalsens, men heter
egentligen Skärgårdsmorgon. Kapellmästaren
Ricke Löw, som tillbringade sina somrar i Sö-
derbyle under många år, skrev både text och
musik. Så här låter texten:

*Havet går vitt bortom Näsbadans grynnan,
högt upp i skyn skriar tärnor och trut.
Längst in i viken tycks dagen begynna,
Knutte syns skynta vid båthusets knut.*

*Nät skall tas upp, kanske fyllda av silver,
elden skall tändas i rökhusets fyr.
Bofinken skyndar till hungriga ungar,
Soldiset lyfter på ängar och myr.*

Refräng

*Båten går ut styrd av valkiga nävar,
kisande blick söker flöte och nät.
Längst ut i farleden skutorna stävar,
Mot något mål som blott själva dom vet.*

*Fångsten är bärgad och målet är hamnen,
båtmotorn sjunger sin taktfasta sång.*

*Viken är öppen och bjuder oss famnen,
Vinden för med sig en doft utav tång.*

Havsörnen seglar på utbredda vingar,

Vaktar sitt rike, ett grymt majestäd.

*Havet är mörkblått av sommarklar himmel,
Solstrålar leker i saltvåta nät.*

Refräng

*På bryggan står stadsbor och skuggar med händer-
na,*

Vinkar mot Knutte som kliver i land.

Skrämda av båtmotorn flyr alla änderna,

Dagen har börjat vid Bylehamns strand.

Knutte är sannolikt sjömannen Knut Petters-
son, "Knut vid havet", som bodde vid Byle-
hamn. Han blev rätt originell efter att ha drab-
bats av malaria under en resa till Afrika. Några
minns att han målade sitt kök med trätjära.

Några barndomsminnen från Björkö-Arholma

Nedtecknade av Carl Olof Cederblad

Det är viktigt att äldre människors barndomsminnen tas till vara för att vi idag skall få en uppfattning om hur livet var förr. Här berättar några äldre ordsbor från våra öar om sin barndom, särskilt om hur de hade det i skolan.

De flesta av de intervjuade är mellan 80 och 90 år. Deras barndom - de år som de själva minns bäst - inträffade under 1920-talet. År 1920 fanns det inte mindre än 1051 invånare i Björkö-Arholma församling. Invånarantalet har därefter i stort sett sjunkit stadigt tills nu, med undantag för en temporär ökning under andra världskriget. Den orsakades främst av invandringen av flyktingar från de Baltiska länderna och av höga födelsetal. Under de senaste 25 åren har det skett en svag återhämtning. I slutet av år 2002 var invånarantalet 370. Befolkningssiffrorna för Björkö-Arholma framgår av diagrammet nedan.

Det fanns många fler barn i Björkö-Arholma under början av 1900-talet än nu. Befolkning en var som framgått större och familjerna hade flera barn. Under 1920-talet fanns det

därför betydligt fler skolor än nu.

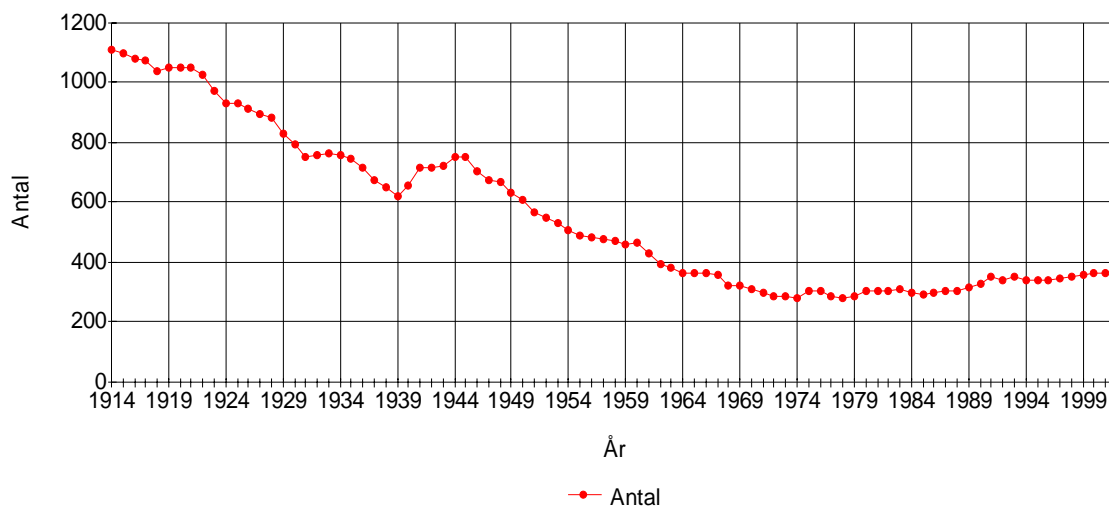
På Arholma inrättades år 1870 en "lotsbarnskola" av lotsarna. För att lotsarnas pojkar skulle kunna bli lotsar krävdes att de kunde läsa och skriva. Skolan hölls i hemmen, men inlemdes senare i det ordinarie skolväsendet. Antalet barn i *Arholma skola* minskade successivt och skolan lades ner för gott år 1956.

På Björkö fanns det flera skolor. Den allmänna skolplikten kom 1842 och flera, ofta mycket små skolor, inrättades - ofta hemma hos någon. Det har funnits två skolor i *Skeppsmyra*, flera småskolor (1:a och 2:a klass) - i *Kulla* (i början av 1900-talet), på *Blekunge gård* (1883-1900), i *Finnala* och i *Backa*. Skola för de äldre barnen fanns i *Marum* 1850-1926, den s.k. fasta skolan, och i *Salnö*. Samtliga dessa skolor är i dag nedlagda.

Skolan i Marum var den första fasta skolan på Björkö. Den las ner 1926, i och med att "Storskolan" i *Skeninge* stod färdig. Marums

Björkö-Arholma församling

Antal invånare 1914-2002

skola, nu i privat ägo, ligger vid Marumsundet och är en sevärdhet. Skolsalen är t.ex. helt intakt.

Den enda skolan som finns i dag i Björkö-Arholma församling är den tidigare omnämnda skolan i Skenninge. Den har följdriktigt döpts om till *Björkö-Arholma skola*. Den första byggnaden, som blev färdig 1917 var

från 1978 fram till idag, för att om elevantalet sjunker, finns det risk för att skolan läggs ner.

Vad säger då gamla Björkö-Arholmabor om sin barndom och skoltid?

Greta Allstrin, som i dag bor på Solhem i Älmsta, är född 1917. Hennes pappa var bas på Finnala Stenhuggeri, som ägdes av Stock-

Marums skola 1914

Mellanskolan", för klass 3 och 4. Därefter uppfördes "Storskolan" 1926 för klass 5 och 6. Slutligen uppfördes en byggnad för 6-årsverksamheten 1992. Den döptes till "Piggskatan", eftersom den invändigt pryds av en förstäv från en sandkil (piggskata), skänkt och monterad av Kjell Justrell.

I dag går det 38 elever i skolan, som är uppdelad i två avdelningar. Den ena består av 6-åringarna och eleverna i årskurs 1-3 och den andra av eleverna i årskurs 4-6. Piggskatan är numera daghem. Det är hoppfullt att en viss ökning av den totala befolkningen har skett

holms stad. Där bedrevs verksamhet mellan 1907 och 1923. Allstrin var en respekterad person och familjen var förhållandevis välbeställd. Då Greta var 5 år drabbades hennes pappa av stenlunga och dog. Hela familjens tillvaro rasade. Hennes mamma, Maria, skulle ensam försörja sig och sina fem barn. En liten änkepension, som kom några månader efter dödsfallet, hjälpte upp ekonomin. Greta, som var yngst av syskonen, minns än idag hur rädd hon var som liten. Hon skulle alltid följa med sin mamma och hålla henne i kjolarna, när mamma gick till "skogen" för att mjölka korna.

Greta (inringad) i första klass, Kulla skola, 1925
Fröken heter Anna Holmgren. Kulla skola är numera sommarbostad.

Greta bodde i Simpnäs och gick först två år i Kulla skola. Lärarinnan där, Anna Holmgren, var mycket snäll. Hon slog aldrig barnen. Sedan flyttade Greta till Skenninge skola, där hon gick ytterligare fyra år. Hennes nya lärarinna i "Mellanskolan" var sträng. Om man gjort något dumt fick man lägga upp händerna på bänken och så slog hon.

Roligast under skoltiden var att umgås med kamraterna på vägen till och från skolan. Man hade med sig mjölk i en glasflaska och smörgåsar. Greta hade mest ägg som pålägg. Ofta bytte hon smörgåsar med andra barn. Hennes bästis under skoltiden hette Aina. På kortet med barnen i klass 1 i Kulla 1925 är Greta inringad. Bredvid fröken Holmgren sitter Aina, dotter till stenarbetaren Anders Gustaf Andersson i Vika.

Greta var betydligt yngre än sina syskon och lekte ofta själv. Förutom en älskad docka hade hon inga riktiga leksaker. Populärt var att bjuda mamma Maria på lätskaffe i "lekstugan", som markerades av fyra stenar. När hon slutade skolan fick hon jobb som barnflicka i Öster Edsvik, hos redaren Johansson. Efter en tid fortsatte hon några år som barnflicka i Stockholm. Senare utbildade hon sig till undersköterska och arbetade inom vården. Efter pensioneringen har hon bott i Simpnäs tills för några år sedan, då hon flyttade till Solhem.

Violet Janssons barndom var ganska speciell. Hon föddes 1918 i Amerika, dit hennes föräldrar hade emigrerat. Tiderna var p.g.a. första världskriget svåra också i Amerika. Då Violet var två år flyttade hon och hennes mamma därför tillbaka till Sverige. Hennes pappa stannade kvar. Efter fyra år i Sverige, då Violet bodde hos sin mormor, flyttade hon åter till Amerika, denna gång till New York, där hon började skolan. I fem år gick hon i amerikansk skola. Det gick bra och hon kunde inte minnas att hon hade några som helst språksvårigheter. Hon trivdes och hade en "bästis".

Violet med sin pappa Reinhold och mamma Engla, ca 1921.

Efter fem år i Amerika var det dags igen att flytta hem till Sverige. Den här gången flyttade hela familjen. Hon hade två skolår kvar, klass 5 och 6, och dessa gick hon i Salnö skola. På den tiden - runt 1930 - gick barnen i klass 1 och 2 i en skola nere vid Backa brygga och klasserna 3-6 gick tillsammans i Salnö skola. Violet's första magister hade svårt med disciplinen. De stora pojkarna busade och det hände t.ex. att de inte kom in då rasten var slut. Denne magister följdes av en mer bestämd magister som höll ordning. Violet tyckte aldrig att skolan var tråkig. Hon hade lätt för att lära sig

och blev aldrig mobbad. När hon kom hem från Amerika var det svenska som gällde och hon hade inga problem med svenska språket, vad hon kan minnas.

Skolkök i Salnö skola 1935. Violet står längst till vänster i nedre raden.

Efter klass 6 fortsatte Violet i "fortsättnings-skolan", som pågick under två vinterlov i Salnö skola. Andra året hade hon skolkök. Då kom även de äldre flickorna från Skenninge skola dit. Slutligen gick hon en tid på Väddö folkhögskola,

På sin fritid hjälpte hon till hemma. Det var det vanliga: att bära in ved och vatten och hjälpa med disken. Hon sydde också och träffade kamrater. Hennes närmaste vänner var två systrar till den man som hon skulle gifta sig med, Gösta. Hon umgås fortfarande med Göstas systrar. Ibland gick hon och besökte gamla människor. Det var mycket uppskattat.

Det var inte vanligt med radio på den här tiden. Hon minns när en lärarinna i bygden fick radio och att hon gick högtidligt hem till lärarinnan för att lyssna. I hennes eget hem fick man också radio ganska tidigt.

Violet var under 22 år anställd vid posten i Backa. Hon har ett fantastiskt minne och kän-

de förr i tiden - genom sitt jobb - i stort sett alla bofasta och sommargäster på trakten. Men säger hon, tiderna förändras: "nu känner man inte ens de som bor tvärs över vägen".

Violet tar fram kaffe med kakor som hon förberett inför mitt besök och kallar på sin man Gösta, som är något äldre än Violet. Han har en skada i foten som han fick i barndomen och han hör dåligt. Men, om man talar tillräckligt högt går det bra.

Violet's man, **Gösta Jansson** föddes i 1912 i Glämsta, där hans far var arrendator. Han växte upp bland fyra syskon. Han fick tidigt hjälpa till och han blev väldigt stark. Gösta har hela sitt liv arbetet med jordbruk. Nu är han 91 år. I år tvekade han för första gången när han skulle hugga ved för vintern. Skulle han orka? Han klarade det! "Halva vedboden är full" säger Violet stolt.

Gösta gick i klass 1 och 2 i Finnala skola. Han var nöjd med sin lärare. Gösta var klasskamrat och konfirmationskamrat med målarmästare Sune Hansson, en välkänd Björköbo. Klass 3-6 gick Gösta i Salnö skola.

Vid 13 års ålder fick han en allvarlig skada. Han hade varit ute med häst och harvat en åker och fick, p.g.a. att han hade dåliga skor, ett skavsår på foten. Det ledde till "benröta". Dessutom tillstötte blodförgiftning. Han opererades och låg tre månader på Mörby sjukhus, nuvarande Danderyds sjukhus, och lika länge på Norrtälje lasarett. Det gjorde att han fick göra ett avbrott i skolgången i fortsättningskolan.

Gösta och system Gunborg vid ett hölass 1938.

Ända sedan 6-7 års ålder har Gösta varit intresserad av hästar. Han kommer därför snabbt in på sitt favoritämne: hästar. Det framgår att Gösta är en som verkligen "kan tala med hästar". Han berättar en historia från värnplikten om en häst som var helt omöjlig och som sparkade alla. Men så fort Gösta kom så blev hästen lugn. Han klappade den och ryktade den och det slutade med att han kröp under buken på hästen, utan att hästen blev orolig.

Gösta var en tid på Mulnäs gård som arrendator och arbetade därefter på den judiska kolonin i Glämsta. Ända tills för ett par år sedan ägde han en häst.

Gösta och Violet bor mitt emot affären i Backa. De klarar sig helt utan hjälp.

Vivi Sjöström föddes 1914 i Utanå och växte upp där och i Finnala.. Hon gick i klass 1 och 2 i Finnala skola. Skolan låg ett par hundra meter från vägskälet till Finnala och var inhytt i en byggnad hos Rudolf Karlson. Det var en liten skola med endast ett 10-tal barn. Hon talar lyriskt om sin första lärarinna, Alma Vikström, som kom från Dalarna. Vivi var ensam flicka i första klass och fröken tog särskilt hand om henne. När det var kallt lade fröken en sjal över hennes axlar och när fröken gick till kyrkan fick Vivi följa med och hålla fröken i handen. "Det var så märkvärdigt" säger Vivi. I skolan fick barnen hjälpa lärarinnan och bära upp ved till hennes bostad, som låg på övervåningen hos Rudolf Karlsson. Vivi lekte mest med sina syskon. Det var självklart att man hjälpte till hemma.

Klass 3 och 4 gick Vivi i Mellanskolan i Skeninge. Lärarinnan var Linda Lindström. Hon minns särskilt att fröken Lindström var noga med att man lärde sig sina psalmverser. I klass 5 och 6 hade hon John Ljungström. Han började som lärare i f.d. Marums skola 1925.

Efter nedläggningen av skolan 1926 tjänstgjorde han ända fram till vt 1957 i Skeninge skola. Ljungström var en populär lärare, som enligt Vivi var "bestämd, men aldrig elak". Sy-

slöjd hade Vivi i 5:an och 6:an i Kulla skola. Vivi minns att hon sydde ett linne ett par byxor och ett nattlinne. Hon gick också sex veckor i fortsättningsskolan för John Ljungström.

Fr v: Vivi, mor Amanda, Uno, Nils, Vega, far Fritz Karlsson, som var smed.

I tonåren deltog Vivi i de flesta aktiviteter som förekom på bygden. Hon gick t.ex. på bönenemöten, på IOGT och på dans i Medborgarhuset.

Efter konfirmationen vid 14 års ålder för pastor Sjöfors, var det dags att börja arbete. Vivi fick jobb hos pastor Sjöfors i prästgården i Marum. Hon hjälpte till i hushållet och passade två små barn. Lönen var fri bostad - en jungfrukammare innanför köket - samt fri kost och 25 kr i månaden. Vivi funderade vid ett tillfälle på att ta jobb på Dragsvikens pensionat, men när pastor Sjöfors smickrat henne med: "En flicka som Vivi växer inte på var kvist", stannade hon i prästgården i tre år. Efter en tid flyttade Vivi och hennes äldre syster Vega till Stockholm och blev hembiträden. Vivi trivdes inte med jobbet som hembiträde och återvände hem. Efter jobb på Arholma pensionat och Rådmansö pensionat flyttade Vivi och Vega åter till Stockholm, där Vivi nu

fick jobb i ett bageri. Där trivdes hon och hon stannade på det jobbet i sex år.

När Vivi var mellan 18 och 19 år träffade hon sin man, Elis, som var sjöman och kom från Simpnäs. De brevväxlade en tid och började därefter träffas på allvar. Nu bor Vivi sommartid i Simpnäs i sin mans föräldrahem och vintertid i Sundbyberg.

Margareta Hennings, som är betydligt yngre än de tidigare intervjuade, tog själv initiativ till ett samtal om sin barndom på Björkö. Hon hade varit där som kolonibarn. År 1949 reste Margareta, som då gick i klass 1b i Kungsholmens kommunala flickskola, till Västra Edsviks flickskolekoloni. Båten gick från Strandvägen den 16 juni. Hemresa först den 12 augusti - ett riktigt sommarlov! Tidigare somrar hade hon varit sommarbarn, dvs inackorderad i familj, på olika ställen runt Stockholm. Det trivdes hon inte med - hon längtade hem. Nu tyckte hon att det skulle bli spännande att komma på kollo tillsammans med många kompisar. En av kompisarna var skådespelerskan Bibbi Andersson.

Hennes pappa betalade in avgiften, 10 kr, som även inkluderade en olycksfallsförsäkring. I "Meddelande till hemmen", som flickskolekolonin skickade ut, fanns en utrustningslista och många goda råd som: "Samtliga ransoneringskort måste avlämnas den 13 juni i skolan"; "Vinterkappor medtagas till skydd vid ut- och inresan samt för kyliga dagar"; "Telefon finnes endast till koloniföreståndaren ej till barnen (Björkö 32, säkrast kl 10-11 f.m.)"; "Godsaker får sändas högst två gånger under sommaren"; "Kolonivistelsen får ej avbrytas".

Margareta minns att barnen måste hjälpa till. Hon fick rensa strömning för första gången. 10 kg skulle rensas och det var inte roligt. En gång i veckan var man "köksflicka" och fick servera. Det var vanligt med olika tävlingar. Margareta kom tvåa i en tävling om vem som kunde plocka mest blåbär. Hon plockade 8 liter och fick en servettring i trä sompris.

Mycket spännande, men lite skrämmande, var det när pojkarna från Norra Latins sommar-

hem i Marum kom på besök. Margareta, som var mycket blyg på den tiden, blev så uppskrämd av alla historier om hur förfärliga dessa pojkar var så att hon gömde sig i sitt rum. Senare på sommaren besökte flickorna Norra Latins sommarhem. Då tog Margareta mod till sig och följde med.

Margareta som fjäril längst fram till höger.

Den årliga maskeraden var en höjdpunkt. Alla skulle göra en egen kostym i kräppapper. Margareta klädde ut sig till en grön fjäril. I ett brev till sin mamma berättar hon bl.a. om maskeraden, om att hon nu kan dyka från svikten och om att hon sprungit 60 m på 9,4 sekunder. Hon slutar sitt brev med "i sommar har jag varit duktig och inte längtat hem!"

Västra Edsviks flickskolekoloni har upphört och fastigheten såldes nyligen. Även Norra Latins sommarhem har upphört och sålts till sommarboende. Margareta har sommartid återvänt till Björkö och hyr en stuga i Öster Edsvik.

I inledningen till artikeln påminner Carl Olof Cederblad om vikten av att ta till vara äldre människors minnen.

Därför är vi extra tacksamma att Gösta Jansson fick berätta om sin barn- och ungdomstid i detta nummer av Våra Öar.

Gösta avled strax före jul 2003.

Gamla sjöbodar i Lervik?

Av Jerker Persson

I nr 2 av Våra Öar berättade vi att Hemvikens tomtägareförening under sin höströjning hade stött på ett område med stora stenar, tätt inpå varandra. Stenarna ligger längst in i den nu grunda Lerviken, några meter upp från stranden. Då undrade vi om det möjligen kunde vara den plats där skonertskeppet Olof Wiik byggdes på 1870-talet – men den tanken fick aldrig något riktigt stöd.

Stenarna i Lervik

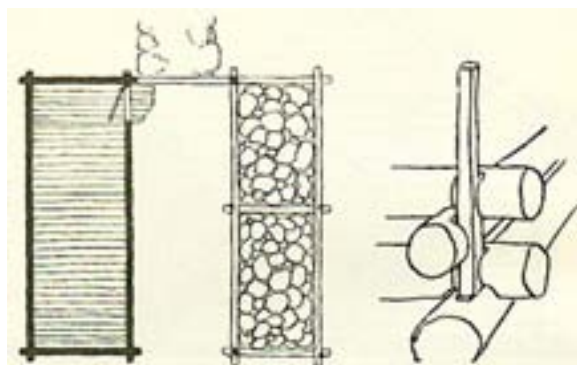
Det är mer troligt att stenarna har med fiskebodar att göra, åtminstone om vi får tro en notis i Nordiska Museets tidskrift *Fataburen*, nr 1/1919. Under rubriken ”Fiskebod vid Backa, Väddö, Uppland” beskriver konstnären och bokillustratören David Ljungdahl att han ”under sin vistelse i hafsbandet” upptäckt en bod i ett fiskeläge (sannolikt Bylehamn). Han skriver: ”Området för detta lilla fiskeläge tillhör Backa och Salnö. Fiskeboden, belägen längst inne i en grund hafsvik, är på denna sida ensam kvar af fem eller sex grannar

och har enligt äldre fiskares utsago ej på minst en mansålder kunnat användas för sitt ändamål till följd av vikens uppgründning. Byggnaden ligger numera nära nog på land (...) Bodens ålder har af ortsbefolkningen bestämts till omkring 175 år”.

Modell av boden i Backa (Bylehamn)

David Ljungdahl ger en detaljerad teknisk beskrivning av boden. Han har t. o. m. byggt en modell av den för Nordiska Museets räkning. Det mest utmärkande för denna gamla bod är att den är förankrad av stenkistor, som innehåller sten av just den storlek som ligger samlad vid Lerviken. Under 1700-talet skulle det alltså ha kunnat legat en rad med sjöbodar inne i den skyddade viken. Bodarna har sedan rivits och endast stenen i kistorna har blivit kvar i strandkanten.

Bodens plan och hörnkonstruktion

En ros till Siri

Våra Öar ger en ros (fast det är en pion!) till Siri Dahlberg, som under hösten och vintern har värvat ett tiotal nya medlemmar till hembygdsföreningen.

-Det är inte så svårt, säger hon. Det räcker att visa ett nummer av Våra Öar så vill de bli vara med i föreningen.

-När Roslagen Runt skrev om tidningen i höstas så var det särskilt lätt. Då var det flera som bad om att få bli medlemmar i Björkö Arholma hembygdsförening.

Siri fixar inte bara nya medlemmar. Då och då dyker hon upp på redaktionen med en artikel eller en notis, eller så ger hon oss tips om gammalt och nytt på öarna.

Tack för det, Siri!

Populärt soppcafé i vår

Den 20 mars kl 1830 är det åter dags för Soppcafé i Medborgarhuset. Där kan publiken bidra med spontana eller förberedda programinslag, t. ex. sång, musik, poesi eller prosa. God soppa, gott bröd och kaffe ingår i inträdet. Våra Öar vet att de entusiastiska arrangörerna kommer att spela en scen ur Trymskvädet. Gå dit och lyssna. Bjud gärna på dina egna musikaliska och litterära talanger. De tidigare soppcaféerna har fått mycket beröm, och allt tyder på att programmet i mars blir minst lika bra som tidigare.

Man ser oss!

Ledungen, tidskrift för kultur och miljö i Stockholms län kommenterade Våra Öar i sitt oktobernummer förra året. "Det här är en typ av tidning som flertalet hembygdsföreningar skulle kunna få fram utan att knäcka ekonomi och redaktörer och den fyller sin funktion mycket väl", skrev man.

Senare i samma månad presenterades Våra Öar i tidningen Roslagen Runt, som delas ut till alla hushåll i Norrtälje kommun. Redaktören intervjuade Jerker Persson, som berättade om hembygdsföreningen och syftet med tidningen.

Även Norrtälje Tidning har recenserat Våra Öar.

Lösning / På X i förra numret

S	K	E	N	N	I	N	G	E	M	I
A	Y	S	I	N	S	A	T	S		
I	S	A	K	T	E	R	S	N	V	
S	T	A	A	F	R	I	K	A		
N	O	D	R	O	P	Y	R			
O	R	O	A	P	E	H	R	S	S	O
R	L	A	U	P	I					
R	I	K	T	P	R	I	S	G	R	A
T	A	B	A	R	I	N	G			
Ä	L	M	S	T	A	O	A	K		
L	A	E	G	E	N	S	O	R	G	
J	U	G	E	N	D	Ä	A			
E	I	T	A	B	E	L	L	E	R	A

Vinnare:

Sjösäcken gick till Kurt Egeroth, Öster Edsvik. Iris Sköthagen, Söderängen och Kerstin Tofft, Harnäset fick var sitt paket kaffe. Grattis.

Redaktörer: Jerker Persson och Lena Svenonius
Redaktionens adress: Svenska Manus, Marum 4303, 760 42 Björkö
Tel: 0176-915 55 (JP) och 916 70 (LS), E-post: edsvik@spray.se
Hör gärna av dig om du har synpunkter på tidningens innehåll.
Välkommen med egna bidrag, gärna gamla bilder från Björkö-Arholma